

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar

DOKTORI ÉRTEKEZÉS Tézisei

Marcsekné Lukács Valéria

A nehezen nevelhető gyermekek helyzetének elemzése a magyar iskolarendszerben

Neveléstudományi Doktori Iskola

A neveléstudomány teoretikus és empirikus kutatásának, fejlesztésének útjai

Iskolavezető: Dr Bábosik István egyetemi tanár

Programvezető: Dr Bábosik István egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Bábosik István egyetemi tanár

A bíráló bizottság

Elnök:	Dr. Nádasi Mária egyetemi tanár
Opponensek:	Dr. Vizelyi Ágnes egyetemi docens Pásztor Miklósné Dr. PhD
Titkár:	Dr. Lénárd Sándor adjunktus
Tagok:	Dr. Bodonyi Edit egyetemi docens Dr. Barkó Endre egyetemi docens PhD Dr. Bódi Györgyi PhD

Budapest, 2007.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
A dolgozat témája, célja és időszerűsége.....	3
A témára vonatkozó szakirodalom elemzése.....	6
Hipotézisek megfogalmazása.....	7
Az alkalmazott kutatási módszerek ismertetése.....	8
Eredmények, összefüggések, következtetések.....	10
Összefoglalás.....	14
Irodalomjegyzék.....	15
Publikációk,	16
Előadások.....	16
Összegzés.....	18

Bevezetés

Az értekezés a nehezen nevelhető gyermekek helyzetét vizsgálta a magyar közoktatás rendszerén belül. E tanulói réteg felzárkóztatása, társadalmi integrációjának elősegítése az Európai Unió és ezen belül a magyar közoktatás kulcsfontosságú elemévé lépett elő. A jövőben minden tagország estében követelmény, hogy a bármely ok miatt hátrányt szenvedő gyermekeket a többségi nevelésbe kell bevonni. A befogadó „inkluzív iskola” a jövő pedagógiájának eszménye. Az értekezés valójában arra keres választ, felkészült-e a magyar pedagógia az iskolákból kieső tanulói rétegek integrálására ugyanazokba az oktatási intézményekbe, amelyek korábban - használható pedagógiai eszközök hiányára hivatkozva - kirekesztették őket saját rendszerükből.

A dolgozat témája, célja és időszerűsége

A problémakör átfogó bemutatását célzó tanulmányok száma meglehetősen csekély, az elemzések a jelenségek egy-egy szeletét tárgyalják. A pedagógusok többsége a kevés információ következtében nem érzékeli a problémák súlyát. Munkámmal az információk bővítését szerettem volna elérni.

Dolgozatom alapvető célja volt feltárni, hogy miért válnak a nehezen nevelhető, hátrányos helyzetű gyerekek az iskolai szelekció áldozatává. Helyzetük értelmezését a magyar iskolarendszerben szükségesnek tartom.

A KSH 2006. évi, a téma aktualitását alátámasztó adatai szerint hazánkban a gyermek lakosság "nevelési környezetét" - kiemelve azokat a számokat, amelyek a hátrányos helyzettel, veszélyeztetettséggel, beilleszkedési zavarokkal hozhatók összefüggésbe - az alábbi adatok jellemzik:

A nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak száma (KSH 2006)				
223 594 fő				
100%				
Anyagi okok miatt veszélyeztetett kiskorúak száma	Gyermek- otthonokban elhelyezett kiskorúak száma	Nevelőszülőknél elhelyezett kiskorúak száma	Gyermek- védelmi gondoskodás- ban részesült kiskorúak száma	Egyéb okok miatt veszélyeztetett kiskorúak száma
126 291 fő	9 950 fő	11 235 fő	21 696 fő	54 422 fő
56 %	4 %	5 %	10 %	25 %

Becslések szerint (László, 1996); (Herczeg, 1996) a gyermekpopuláció 15-20%-a valamilyen pszichés eredetű rendellenességben szenved. Hazánkban, 2005-ben 1 926 865 gyermeket számoltak össze a KSH munkatársai. Ha a két adatot összevetjük, ez azt jelenti, hogy Magyarországon jelenleg legalább 300 000 lelkisérült gyermek él.

A magyar háztartások száma 480 000 körüli. Ebből azon családok száma, amelyekben veszélyeztetett kiskorú él 98 000, azaz kb. 20%.

Az alkoholisták becsült száma 755 000 fő, az összslakosság 7,55 %-a. A WHO adatai szerint az alkoholista nők gyermekeinek 26-34%-a fejlődési rendellenességgel születhet. A rendellenességek között szerepelhetnek a központi idegrendszeri fejlődésneurológiai tünetek (finommotoros mozgás zavarai, bizonytalan mozgás koordináció, rossz kéz - szem koordináció), és a viselkedési zavarok (tanulási nehézségek, rossz iskolai teljesítmény, hiányos ösztön kontroll, szociális érzék zavarai, a nyelvi készség zavarai, az absztrakt gondolkodás gyengesége, csökkent memória és ítélelőképesség). (Dobos, 1997)

A házasságkötések száma évente 41 600, a válások száma 24 400, azaz kb. 59% évente. A házasságok több mint fele válással végződik. Évente 22 776 gyermeknek kell átélnie a válási perek szenvedéseit. Az összes gyerek 1,2%-a.

97 047 élve született gyermek közül 2 500 gramm alatti súllyal 8,55 % látja meg a napvilágot. Ez azt jelenti, hogy az újszülött testi-biológiai hátrányos adottságokkal kezdi életét.

A fiatalok bűnözés 8000 évente, 0,4 % vagyis minden 242 gyerek lesz hivatalosan bűnöző.

A gyermek és ifjúsági pszichiátriai gondozókban 16 200 főt, az egész gyermek populáció 0,83 %-át gondozzák, óriási a gondozatlan gyerekek száma.

Jellemző az alapfokú iskolai végzettségűek igen nagyfokú inaktivitása a foglalkoztatás terén, amely mindkét nemre és a munkaerőpiacon legaktívabbnak számító középkorosztályra is igaz.

2005-ben a gyermekes háztartásokban élők közel egy ötöde volt relatív jövedelmi szegény. A szegénységi ráta 3 és több gyerek estében ugrásszerűen emelkedik. Általában a gyermek léte, számuktól függetlenül napjainkban nagyobb szegénységi kockázattal jár, mint 1995-ben. Napjainkban összességében több mint 400.000 gyerek él szegénységben. Az iskolai végzettség szegénységet meghatározó szerepe tovább nőtt.

Társadalmunk életének problémái a kisebb ellenállás irányában terjednek tovább. A problémák tartós megoldatlansága zilálja szét számtalan család életét, amelynek következményei leginkább a gyerekeket érintik. Magyarország 2004. május elsejével az Európai Unió tagja lett. Ha más nem is, legalább ez változásokat kell, hogy generáljon. Az Európai Unión belül, fennállásának fél évszázada alatt mélyreható társadalmi, gazdasági - technológiai és kulturális változások mentek végbe. Gyökeresen megváltozott az oktatás társadalmi, gazdasági szerepéről vallott tudományos, közpolitikai felfogás, gondolkodás. Felértékelődött a tudás, a készségek és az alkalmazkodó készség eredőjének tekinthető emberi erőforrás értéke, minősége. Az egyes tagállamok versenyképességét a globális gazdasági versengés kiéleződése terén

az oktatás és képzés mindenkori színvonala, eredményessége és hatékonysága határozza meg.

A témára vonatkozó szakirodalom elemzése

A XXI. században, az oktatásban, ill. később a munkaerőpiacon az állja meg a helyét, aki könnyen és gyorsan tanul, hamar felismer összefüggéseket, fizikailag és pszichikailag jól terhelhető, s jól tud alkalmazkodni. Felmerül a kérdés, a társadalmi és kulturális, valamint a szocializáltságbeli különbségeket az iskola meg tudja-e szüntetni úgy, hogy a tanulók később megfelelhessenek ezeknek, a követelményeknek. Lóránd Ferenc szerint olyan iskoláztatással lehet a különbségek csökkentését elérni, „amely erre tudatosan törekszik és a megfelelő eszközöket is igyekszik megalkotni hozzá.”

A kilencvenes évek elején a közoktatásunkat érintő paradigmaváltás magával hozta az iskolai szelekció és a differenciálás fogalmának előtérbe kerülését. Az iskola működését érintő elmarasztaló bírálatok között gyakori kritika, hogy az iskolarendszere jellemző a szelekció, „a gyermekek többségét illetően..... nem képes ellensúlyozni a művelődési esélyek (tehát képességek, fejlődési lehetőségek) valós egyenlőtlenségét. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy az iskolák tárgyi és személyi gyengeségei is éppen ott halmozódnak (falu, külváros, tanyavilág), ahol a társadalmi környezet a leggyengébb művelődési lehetőséget nyújtja”. (Gazsó 1971) 1980-ban a kutatók hangsúlyozzák, hogy „a művelődési esélyegyenlőség végső gyökere a társadalom tagozódását kiváltó munkamegosztási és elosztási viszonyokban rejlik” és ez „nem oldható fel pusztán pedagógiai eszközökkel”.(Gazsó 1979a)

Sáska Géza a népességsökkenés és az önkormányzati finanszírozás összefüggéseit vizsgálta. Az önkormányzatok, amelyek pénzügyi szempontból az ország kormányának politikájától függenek a „gyermek mindenképp felett álló érdeke” ellenére nem tudják teljesíteni a korábban említett oktatási méltányosság lehetőségét egy olyan oktatási környezetet, amelyben az egyéneknek módjukban áll, hogy képességeik és tehetségük alapján nevelődjenek, képződjenek. Ennek egyik fő oka a népesség csökkenés, hiszen az oktatási rendszer működését a közoktatási rendszerben a tanulói létszám határozza meg. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint, míg a

demográfiai csúcsponton, 1985-ben százharminc-ezren születtek, addig 2002-ben harminchárom-ezerrel, egy nagyobb városnyival kevesebben. A demográfiai folyamatok ilyen irányú változása meghatározza, intézményenként a tanulócsoportok számát, és ezen keresztül az általános iskolák sorsát. A tanulócsoportok számának csökkenése napjainkban osztály összevonásokat, iskola bezárásokat jelentenek.

Az egyenlőtlenségek újratermelődésének enyhítése azért reménytelen, mert a magasabb pedagógiai célok megfogalmazódását gátolja az oktatási rendszer önfenntartása, amelynek legfőbb ismérve a hatékonyság és a jó tanulmányi eredmény. Cél minél több elsősorban a „középosztályból érkező 'problémátlan gyerek'-kel feltölteni az ingadozó iskolai létszámot.”(Berényi, Berkovits, Eröss, 2005.a) E mellett a gyenge képességű, vagy nehezen nevelhető gyerekek iskolai státusza egyre gyengül, nem képesek az iskolai teljesítmény hajsza elvárásainak megfelelni. Jövőjük a teljes kirekesztés.

Fejes József véleménye szerint, már az általános iskolákban megfigyelhető, hogy az átlaghoz képest több mint kétszer annyi az évismétlésre bukott tanulók és háromszor annyi a sok mulasztás miatt osztályozatlanul maradt tanulók aránya azokban az iskolákban, ahol sok a hátrányos helyzetű tanuló. A középfokú iskolákat összehasonlítva pedig azt tapasztaljuk, hogy az évismétlés és a sok hiányzás is másfélszer gyakoribb a szakmunkásképzőkben, mint a szakközépiskolákban, és több mint kétszer olyan gyakran fordul elő, mint a gimnáziumokban. Vagyis az oktatás minőségét befolyásoló feltételekben mutatkozó hiányosságok szorosan összefüggnek az oktatás eredményével.(Fejes, 2006) Bár a kormány az elmúlt években több milliárd forintot elköltött minőségbiztosítás címén, ott, ahol valóban javítani kellett volna a minőségen, a mai napig semmilyen változás nem történt, mert elmaradt a problémák őszinte számbavétele és a hatékony beavatkozás.

A hipotézisek megfogalmazása

A dolgozat feladata az alábbi kérdésekre válaszolni, illetve a velük összefüggő hipotéziseket igazolni:

- Megállapítható-e összefüggés a tanulási képesség, valamint az intelligencia, tudásszint, tanulmányi eredmény, szociális környezet és az iskola működési feltételei között?
- Bizonyítható-e, hogy a gyerekkori lelki sérülések, személyiség-zavarok - amelyek gyakran vezetnek a deviancia felé való sodródáshoz, pszichés betegségek kialakulásához - tervezett pedagógiai stratégiákkal korrigálhatók, és ezzel elkerülhetővé válik a nehezen nevelhető gyerekek elkallódása?
- Elősegíti-e a kutatás a téma aktualitásának bizonyítását, neveléstudományi háttérnek megerősítését

Az alkalmazott kutatási módszerek ismertetése

1. A kutatás témájához kapcsolódó szakirodalom feldolgozása

A dolgozat a téma komplex kérdéseit több szempontból közelíti meg. A kutatás során a probléma teoretikus vonatkozásainak feltárását igyekszik egybekapcsolni a pedagógiai gyakorlat dokumentációs anyagainak elemzésével, ezzel is gyarapítva a terület pedagógiai eszköztárát.

A témával kapcsolatos szakirodalmi anyag analitikus feldolgozása (kitérve a témához kapcsolódó pedagógiai jelenségek, fogalmak, pedagógia diagnózisok követhető hasonlóságaira és változásaira) mellett statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás, dokumentumelemzés módszereit választottam.

A szakirodalom tanulmányozása során kutattam, hogy a gyermekvédelem, a nevelési tanácsadás, és a pedagógia elválaszthatatlan egysége a mentálhigiéniai munkában mikortól jelent meg szükségletként a pedagógiai jelenségek között, és milyen módon hatnak e szakterületek egymásra a mai gyakorlatban a hatékony prevenció érdekében. Kutattam a humanisztikus pedagógia XX. század eleji magyarországi gyökereit, bizonyítani szerettem volna ezzel, hogy Magyarországon a társtudományok együttgondolkodása a problémás gyerekek érdekében gazdag hagyományokkal rendelkezik, melyeknek a gyakorlatban hasznosítható elemei ma is beépíthetők a pedagógia rendszerébe.

2. A nehezen nevelhető gyerekek iskolai nevelésének lehetőségei

Tanulmányoztam a németországi Evangelisches Jugenddorf Rendsburg gyermekvédelmi hálózatának és az azon belül működő nehezen nevelhető gyerekek iskolájának dokumentációs anyagait. Ezek értelmezését összehasonlítottam a magyar gyermekvédelem oktatási feladatokat is ellátó pedagógiai törekvéseivel.

3. Egy iskola bemutatása

A Fővárosi Önkormányzat Gyermek és Ifjúságvédelmi Ügyosztályához tartozó, 15 éve működő Nyitott Világ Fejlesztő Iskola dokumentációinak elemzésén és gyakorlati működésének értelmezésén keresztül a kutatás vizsgálta egy olyan intézmény tevékenységét, amely szegregáltan neveli, képzi az oda felvételre került nehezen nevelhető tanulóit. Az intézmény az általános iskolai képzés keretei közé be nem illeszthető tanulók elkallódását, a képzési, nevelési folyamatokból való teljes kirekesztődését akadályozza meg pedagógiai tevékenységével.

A vizsgálat értelmezi, hogy miként épül be a nehezen nevelhető gyermekeket „gyógyítva nevelő” kis létszámú intézmény a köznevelési rendszerbe. Képet ad arról, hogy milyen problémák esetén veszi igénybe, az iskola, a nevelési tanácsadó, a gyermekvédelem a Nyitott Világ Fejlesztő Iskola szolgáltatásait.

Az intézmény működésének 15 éve alatt gazdag vizsgálati anyag halmozódott fel. Ennek elemzése feltárta, a jelen kutatás szempontjából legfontosabb problématerületeket melyek az alábbiak:

- Milyen gyermekeket küld a nevelési tanácsadó, vagy a tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottság a Nyitott Világ Iskolába?
- A Nyitott Világ Iskolába felvett tanulók jellemzői
- A Nyitott Világ Iskola tanulói összetétele a családi háttér szociológiai mutatói alapján
- Az oktatás szervezeti keretei a Nyitott Világ Iskolában
- A beilleszkedési, magatartási nehézségekkel összefüggő pedagógiai tevékenységek
- Szociológiai és fogalomjellemzők a Fővárosi Önkormányzat Nyitott Világ Fejlesztő Iskola dokumentációs anyagában:

A Fővárosi Önkormányzat Nyitott Világ Fejlesztő Iskolában az elmúlt tíz évben 8. évfolyamot elvégzett diákok iskoláztatási adatainak elemzése (tovább tanulás, társadalmi integráció)

A statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás, dokumentumelemzés módszere által előállított produktum több szempontú mennyiségi és minőségi elemzést tett lehetővé. Pontosítani kívántam kutatási munkámmal a magyar pedagógiai gondolkodás metodikai törekvéseit, az általam fontosnak vélt gyakorlati példa bemutatásával. A kutatás során nyert eredmények alapján megfogalmazhatók olyan tapasztalatok, melyek erősítik azt a felismerést, hogy a nehezen nevelhető gyerekek életének jobb irányba fordítása nem csak az iskola feladata, hanem szükséges a gyermek személyiségfejlődését minden irányból támogató társintézmények (egészségügy, jog, gyermekvédelem, nevelési tanácsadók, gyermekjóléti szolgálatok, családsegítő szolgálatok, rendőrség) együttműködésének javítása, optimalizálása.

Eredmények, összefüggések, következtetések

Kutató munkámmal nyomon követtem a nehezen nevelhető tanulók sorsának alakulását. Azok a tanulók, akik kikerülnek az általános iskola rendszeréből csak ritka esetben jutnak el az általános iskola 8. osztályának befejezéséig. Az általános iskolából kirekesztődő gyerekek iskoláztatási problémáit igyekszik megoldani gyermekvédelemhez tartozó kis létszámú intézmények (belső iskolák) hálózata.

Bemutatásra került hogy a németországi Gyermek és Ifjúságvédelmi Törvény (KJHG = Kinder und Jugendhilfegesetz), - mely 1991-ben lépett hatályba – hogyan teszi lehetővé az állami gyermekvédelem mellett, a civil és egyházi szervezetek aktív részvételét a gyermekvédelmi munkában, kiemelt figyelmet fordítva a nehezen nevelhető gyermekek iskoláztatására, megromlott családi kapcsolataik javítására.

A másik gyakorlati példa a magyar gyermekvédelem oktatási feladatokat ellátó intézményeit mutatja be, kiemelten kitér a nehezen nevelhető és képezhető gyermekek iskoláztatását segítő, a Fővárosi Önkormányzat Gyermek és Ifjúságvédelméhez tartozó Nyitott Világ Fejlesztő Iskola pedagógiai munkájának ismertetésére.

A németországi gyermek és ifjúságvédelem a súlypontot az egyedi esetekre irányuló segítségre helyezi. A képzett szakemberek (nevelők, szociálpedagógusok, gyógypedagógusok, pedagógusok, tanárok, pszichológusok, terapeuták, gyakran kiegészítő kézműipari képzettséggel, kézművesek) egymás munkáját kiegészítve,

egymást segítve nyújtanak közösen segítséget - a magyarországi gyakorlattal ellentétben - úgy, hogy a megoldást az érdekeltekkel együtt próbálják megkeresni.

Fontos elv minden segítség esetében orientációt találni az életben, amely a gyermekeknek lehetőleg gyors segítséget kell, hogy adjon ahhoz, hogy szociális viselkedésük megváltoztatásával részt vehessenek a hasonló korúak (egykoriak) és lehetőség szerint a saját családjuk közösségében. Mindezek bekapcsolása életkörüzetükbe és annak tudatos, mint szociális viselkedés gyakorlóterületként történő használata elősegítik ennek a célnak az elérését.

Munkámban szerettem volna felhívni a figyelmet arra, hogy a magyarországi humanisztikus pedagógia, melynek gyökerei a XX. század elejéig nyúlnak vissza, napjainkban is időszerű szemléletmódot közvetítenek a problémás gyerekek megértéséhez.

Az első hipotézis úgy hangzik, hogy „Megállapítható-e összefüggés a tanulási képesség, valamint az intelligencia, tudásszint, tanulmányi eredmény, szociális környezet és az iskola működési feltételei között?” A Fővárosi Önkormányzat Nyitott Világ Fejlesztő Iskola vizsgált tanulói koragyermekkori betegségeiből, vagy a szülői elhanyagolásból kialakult emocionális sérüléseik következtében többszörösen veszélyeztetett helyzetű tanulóként kezdték iskolai tanulmányaikat. Ezek a gyerekek a későbbiekben megfelelő szülői, iskolai, vagy szakintézmény által nyújtott segítség hiányában nem tudtak beilleszkedni az általános iskola követelményrendszerébe. A veszélyeztetettség objektíven regisztrálható kritériumai mellett, az iskolai elvárásokhoz való alkalmazkodási képtelenség vezetett el hátrányos helyzet kialakulásához. A gyermek helyzetét tapasztalataink szerint sokszorosán nehezítette a szülő és a pedagógus elutasító magatartása.

Szinte minden vizsgált gyermek anamnézise utal az anya terhességére, a vajúdás körülményeire. Gyakoriak a perinatális periódus problémái. A gyermekeket érő emocionális stressz nagy sűrűséggel fordul elő. Az iskolába kerülésig sok betegségen estek át, gyakran voltak kórházban. Feltűnően magas az iskola váltások száma, az esetek többségében ez háromszor, négyszer fordult elő. Az iskolai kudarcok okai gyerekenként eltérőek, széles skálán mozognak, ezáltal tünetcsoportok szintjén is nehezen általánosíthatók. Általában a magatartási tanulási problémák kialakulását

nagymértékben befolyásolták a születéstől átélte pszichoszociális hatások, súlyosságuk pedig a károsító behatás időpontjától és a behatás tartalmától függenek.

A második hipotézis probléma felvetése: „Bizonyítható-e, hogy a gyermekkori lelki sérülések, személyiség-zavarok - amelyek gyakran vezetnek a deviancia felé való sodródáshoz, pszichés betegségek kialakulásához - tervezett pedagógiai stratégiákkal korrigálhatók, és ezzel elkerülhetővé válik a nehezen nevelhető gyerekek elkallódása?”

A segítő pedagógiai munka, amelyet a németországi rendsburgi evangélikus „gyermekfalu” és a magyar gyermekvédelem, ezen belül is a Nyitott Világ Fejlesztő Iskola gyakorlati példáin keresztül mutattam be, lehetőség a nehezen nevelhető gyermekek elkallódásának kivédésére. A neurotikus gyermekek kiegyensúlyozódásához rövidebb-hosszabb ideig „védettebb” környezet szükséges. A súlyos tanulási, beilleszkedési problémákkal küzdő gyermekek és fiatalok esetében olyan ijesztő, markáns ellenreakciók vannak, amelyek egy átlagos gyermek és felnőtt populáció számára nemkívánatosak vagy egyenesen elviselhetetlenek. A többségi iskolák ma még nincsenek szakmailag felkészülve a súlyosan és halmozottan sérült gyermekek – fiatalok átlagos gyermekpopulációval való együtt nevelésére és oktatására. A segítő munka fő pillérei:

Terápiás értékű, tiszta, rendezett jól felszerelt iskolai környezet.

Speciális tudással felvértezett pedagógusok, akik ismerik a súlyosabb viselkedési és teljesítmény zavarokat és képesek szakmai együttműködésre az átmenetileg a többségi iskolából kiemelve gyógyító nevelésben részesülő gyerekek eredményes nevelése érdekében.

A gyermek személyiségére és a részképesség zavarok csökkentésére irányuló fejlesztés.

Fontos elv a családok segítése, lehetőség szerinti bevonása az iskolai programokba.

Együttműködés más szakemberekkel (pszichológus, gyermekpszichiáter, szociálpedagógus).

A Nyitott Világ Iskola tanulóinak életútját az iskolai szociális munkás segítségével tíz éve igyekszünk nyomon követni. A gyermekek 93%-áról konkrét adataink vannak. A kapott visszajelzések alapján kijelenthető, hogy az intézményben

végzett tanulók többsége középfokú vagy felsőfokú végzettséget tudhat magának vagy jelenleg is tanul. A szakmát szerzett volt növendékeink többsége dolgozik, vagyis beilleszkedett a társadalomba.

Összesítő beiskolázási táblázat
a Fővárosi Önkormányzat Nyitott Világ Fejlesztő Iskolájában
1997 és 2007 között végzett tanulókról

Végzett diákok	Nincs róluk információ	Jelenleg középiskolában tanul	Középiskolát végzett	Szaktanulás bizonyítványt szerzett	Érettségi bizonyítványt szerzett	Felsőfokú intézménybe felvették	A középiskolát nem fejezte be	Dolgozik
118 fő	8 fő	43 fő	58 fő	27 fő	31 fő	13 fő	8 fő	55 fő
100%	7%	36%	49%	23%	26%	11%	7%	47%

A harmadik hipotézis „Elősegíti-e a kutatás a téma aktualitásának bizonyítását, nevelésméleti hátterének megerősítését?”

A nehezen nevelhető gyermekek számának növekedése teszi szükségessé a témával való foglalkozást. Miután gyakorlati munkám ehhez a tanulócsoporthoz kötődik, a problémák mélységét látva szükségesnek tartottam a téma aktualitására felhívni a figyelmet. A kiváltó okok és körülmények részletes elemzése a pedagógusok felelősségét is érintette. Pontosabban kell felkészülni a jövőben a tanulók fogadására. A mai gyerekek valóban különböznek az egy-két generációval ezelőttiektől. Ismerni kell a gyerekek életútját, a család nevelési szokásait, a tanuló életkörülményeit. A lelkiismeretes pedagógusok, és a “kicsit másmilyen” gyermekükért aggódó szülők “vészharang”- kongatása, a szakirodalom újabb hangsúlyai, a törvényi szabályozás finomodása, a pedagógus-továbbképzések, a “speciális szükségletű” gyermekek minél korábbi felismerésére és felzárkóztatására tett képzési erőfeszítések, mind a felismert és javítható problémáról, valamint a közösen viselt felelősségről szólnak. A jövő

pedagógusainak kulcsszerepük van az időben történő probléma felismerésben, a preventív-korrektív szemléletű felzárkóztató pedagógiai stratégiák alkalmazásában azért, hogy az iskolai tanulási és magatartási problémákból eredő deficiteket időben korrigálni tudják.

Összefoglalás

Minden társadalomnak elemi érdeke, hogy a felnövekvő generációk képesek legyenek alkalmazkodni a mindenkori kihívásokhoz, feladatokhoz. Nagy József Prefer-kutatásának összefoglalójából idézek: „A hagyományos iskola az enyhébb retardációval sem képes megbirkózni, sőt megerősíti és konzerválja azt... A gyermekek továbbtanulási esélye már az általános iskola első osztályában eldől.”

Napjainkban, hazánkban, olyan statisztikai adatok jellemzik a gyermek lakosság "nevelési környezetét", amelyek kiváltó okai a hátrányos helyzet veszélyeztetettség, beilleszkedési zavarok, tanulási teljesítmény zavarok kialakulásának.

A témával kapcsolatos szakirodalom analitikus értékelése világossá tette, hogy miközben a magyar oktatáspolitikai az esélyegyenlőség fontosságát hangsúlyozza, a valóságban egyre megvalósíthatatlanabb ez, a minden gyermek számára feltétlenül szükséges és jogos lehetőség

A szakirodalom elemzésével és a gyakorlati példák ismertetésével ahhoz a felismeréshez jutottam el, hogy az iskolák belső rétegződése a társadalom mai fejlettségi szintjén szükségszerű, azonban a réteghez tartozás pozitív érzelmi kapcsolatra építő, ezzel a tanulási képességet kedvező irányba fejlesztő pedagógiai ráhatással változtatható.

Irodalomjegyzék

- Bábosik István (1993):** *Spontán kirekesztődés, mint iskolai ártalom.* Új pedagógiai Szemle, 43. évf. 7-8. sz. 86-94. old.
- Berényi Eszter - Berkovics Balázs - Erőss Gábor (2005):** *Iskolarendszer és szabad választás.* Élet és irodalom 49. évf., 39. old.
- Dobos Matild (1997):** *Magzati alkohol szindróma* (kommentár) Orvostovábbképző Szemle, LV. évf. 1. szám: 101-103.old.
- Fejes József Balázs (2006):** *Miért (nem) fontosak a hátrányos helyzetű tanulók?* Új Pedagógiai Szemle, 7-8.sz. 17-26. old.
- Gaszó Ferenc (1971):** *A társadalmi mobilitás és az iskola.* Társadalmi Szemle, 5. sz.
- Gaszó Ferenc (1979):** *Az egyenlőtlen esélyek és az iskola.* Valóság, 9. sz. 1-11. old.
- Herczeg Ilona (1996):** *Hiperkinetikus szindróma.(A nevelhetetlen gyermek).* Lege Artis Medicinae, 398-403.
- Kinder – und Jugendhilfegesetz (2006):** *Sozialgesetzbuch – Achtes Buch.,* Textausgabe. Eigenverlag des deutschen Vereins für öffentliche und private Fürsorge, Berlin, 7.Auflage
- László Zsuzsa (1996):** *Az örök mozgó gyermek.* FI-MO-TA Bt. és SALVE Alapítvány, Budapest 102.old.
- Lóránd Ferenc (1991):** *Iskola az esélyegyenlőségért.* Új Pedagógiai Szemle, 1.sz. 35. old.
- Nagy József (1980):** *5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége.* Akadémiai Kiadó, Budapest
- Sáska Géza (2004):** *Fogy a magyar: sokba van ez nekünk. A népességsökkenés és az önkormányzati finanszírozás válságáról a közoktatásban.* Beszélő, 7-8. sz. 30-42. old.

Publikációk

Marcsekné L. V. (1992): *A játék szerepe a nevelésben (XII. fejezet)* in: *Neveljünk, önnneveljünk örömmel*, szerkesztő: Dr. Vidovszky Gábor.

Marcsekné L. V (1993): *A „Nyitott Világ” iskola helyi-tanterv tervezete*. Család, gyermek, ifjúság folyóirat 1993/1-2.

Marcsekné L. V. (1993): *A Nyitott Világ Iskola helyi-tanterv tervezete*. Szakdolgozat ELTE BTK, bíráló: Dr. Golnhofér Erzsébet egyetemi docens

Marcsekné L. V. (1996): *A Nyitott Világ Fejlesztő Iskolájának pedagógiai programja*. in: *A helyi-tantervkészítéstől a tanítási óráig*. Továbbképző füzetek Budapesti Tanítóképző Főiskola továbbképző központjának sorozata. szerkesztők: Hunyadi Györgyné, M. Nádas Mária

Marcsekné L. V. (1998): *Tanulási nehézségek, beilleszkedési zavarok az általános iskolában*. in: *Szöveggyűjtemény nevelőszülőknek*. Szerkesztő: Tóth Katalin. Országos Gyermekvédelmi és Módszertani Intézet

Előadások

1986. *„Játékcsoport a gyermekpszichiátriai osztályon”* Magyar Pszichiátriai Társaság, Non-verbális munkacsoport, Budapest

1989-1992 között (továbbképzés 15 előadás). *„Játékcsoportok szerepe a nevelés folyamatában”* ELTE pályaszocializációs és munkapszichológiai szakcsoport felkérésére, Budapest

1993-1999 között (előadássorozat tanárjelöltek számára). *„Alternatív-pedagógiák Magyarországon”* ELTE Neveléstudományi Tanszék felkérésére, Budapest

1994-2004 között (előadások, esetelemzések). *„A tanulásban akadályozott gyermekek képzési nevelési lehetőségeiről”* ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Pszichopedagógia Tanszék felkérésére, Budapest

1996 (tanfolyam). „*A Nyitott Világ Iskola helyi-tanterve*” Tanítóképző Főiskola, Budapest

1997. „*A Nyitott Világ Iskola bemutatása*” Pozitív Országos Szakmai Egyesület konferenciája, Budapest

1997 (pedagógus továbbképzés). „Helyi-tanterv készítés” Soros Alapítvány, Baja

1997 (szekció vezetés). „*A gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról szóló törvény értelmezése és végrehajtásának előkészítése*”. Fővárosi Önkormányzat, Szőlősgyörök

1998. „Beilleszkedési zavarok” Fővárosi Pedagógiai Napok, Budapest

1998 (megyei pedagógus továbbképzés). „Tanulási és beilleszkedési zavarok” Pedagógiai Kabinet, Szolnok

1998 (megyei pedagógus továbbképzés). „Tanulási és beilleszkedési zavarok” Pedagógiai Kabinet, Kaposvár

1999. „Az egyéni képességek sérüléséből fakadó hátrányok” Oktatási Minisztérium „Társadalmi kohézió” c. országos konferencia, Szeged

1999. „*A Nyitott Világ Iskola bemutatása*” Budapesti Tavasz Pedagógiai Napok, Budapest

1999-2004 között. „*A nehezen kezelhető és képezhető gyerekek speciális pedagógiai problémáiról*” ELTE Neveléstudományi Intézet felkérésére, Budapest

2003. „*A nehezen kezelhető gyerekek iskoláztatási problémáiról*” Fővárosi Önkormányzat Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat szakmai konferenciája, Zamárdi

2005. „*A Fővárosi Önkormányzat Nyitott Világ Fejlesztő Iskola pedagógiai munkájának bemutatása*” Fővárosi Pedagógiai Napok, Budapest

2005. „*Sajátos nevelési igényű gyermekek képzése és nevelése Magyarországon*” PRO INITIÓ a Magyarországi és a Schleswig-Holsteini Gyermek és Ifjúságvédők Egyesület konferenciája, Győr

2005-2007 között (előadás sorozat). „*A nehezen kezelhető, és képezhető gyerekek speciális pedagógiai problémáiról*” ELTE Neveléstudományi Intézet felkérésére, Budapest

Összegzés

Az értekezés a nehezen nevelhető gyermekek helyzetét vizsgálta a magyar közoktatás rendszerén belül. E tanulói réteg felzárkóztatása, társadalmi integrációjának elősegítése az Európai Unió, és ezen belül a magyar közoktatás politika kulcsfontosságú elemévé lépett elő. A jövőben minden tagország estében követelmény, hogy a bármely ok miatt hátrányt szenvedő gyermekeket, a többségi nevelésbe kell bevonni. A befogadó „inkluzív iskola” a jövő pedagógiájának eszménye. Az értekezés valójában arra adott választ felkészült-e a magyar pedagógia az iskolákból kihulló tanulói rétegek integrálására ugyanazokba az oktatási intézményekbe, amelyek korábban, - használható pedagógiai eszközök hiányára hivatkozva - kirekesztették őket saját rendszerükből. A problémakör átfogó bemutatását célzó tanulmányok száma meglehetősen csekély, az elemzések a jelenségek egy-egy szeletét tárgyalják. A pedagógusok többsége a kevés információ következtében nem érzékeli a problémák súlyát, az információk bővítését szerettem volna munkámmal elérni. A kapcsolódó pedagógiai szakirodalom elemzése alapján megállapítható hogy a közoktatás fejlesztés terén a megoldandó problémák a kezelhetetlenség, a visszafordíthatatlanság határáig értek. A család társadalmi, gazdasági, kulturális jellemzőire való hivatkozás a nehezen nevelhető és képezhető gyermekek motiváltságának vagy motivátlanságának magyarázatában központi helyet foglal el a pedagógiai szakirodalomban. A különböző hátrányok együttvéve csak a gyermek egész környezetére hatva korrigálhatók. Dolgozatomban empirikus bizonyítékok erősítik meg azt a gyakorlati tényt, hogy a gyerekkori lelki sérülések, személyiség-zavarok - amelyek gyakran vezetnek a deviancia felé való sodródáshoz, pszichés betegségek kialakulásához, tervezett pedagógiai stratégiákkal korrigálhatók, ezzel elkerülhetővé válik a nehezen nevelhető gyerekek elkallódása. A kutatás alapján megállapítható, hogy a jövő pedagógiája a társtudományok és intézményeik segítségével lesz csak képes a nehezen nevelhető gyermekek felzárkóztatására, társadalmi integrációjuk megvalósítására.